

IQTISODIY O'SISHDA BANK TIZIMINING O'RNI

To'xtasinov Javlonbek Jahongir o'g'li

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti Andijon fakulteti

“Buxgalteriya hisobi va audit” yo‘nalishi talabasi

toxtasinovjavlon214@gmail.com (88) 027-01-37

Annotasiya. Ushbu maqolada bank tizimining iqtisodiy o'sishdagi roli va Markaziy bank siyosatining ta'siri tahlil qilinadi. Banklar iqtisodiyotning muhim bo'g'ini bo'lib, ularning moliyaviy vositachilik, kapital yig'ish va taqsimlash, to'lov tizimlarini boshqarish kabi funksiyalari iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi. Markaziy bankning pul-kredit siyosati, valyuta kursini boshqarish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi vazifalari iqtisodiyotda muvozanatni saqlashda muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston misolida olib borilgan so'nggi islohotlar va statistik tahlillar orqali Markaziy bankning iqtisodiy o'sishga ta'siri ko'rsatilgan. Maqola Markaziy bank siyosatining samarali amalga oshirilishi iqtisodiy barqarorlik va o'sishga olib kelishini isbotlaydi.

Kalit so'zlar Bank tizimi, iqtisodiy o'sish, markaziy bank, pul-kredit siyosati moliyaviy barqarorlik, valyuta siyosati, inflyatsiya

Абстрактный. В статье анализируется роль банковской системы в экономическом росте и влияние политики Центрального банка. Банки являются важной частью экономики, а их функции, такие как финансовое посредничество, накопление и распределение капитала, а также управление платежной системой, поддерживают экономический рост. Задачи центрального банка в области денежно-кредитной политики, управления обменным курсом и обеспечения финансовой стабильности важны для поддержания равновесия в экономике. Влияние Центрального банка на экономический рост продемонстрировано на примере недавних реформ и статистического анализа Узбекистана. В статье доказано, что эффективная реализация политики Центрального банка приводит к экономической стабильности и росту.

Ключевые слова. Банковская система, экономический рост, центральный банк, денежно-кредитная политика, финансовая стабильность, валютная политика, инфляция

Bozor iqtisodiyoti sharoitida moliyaviy tizimning barqarorligi va samaradorligi mamlakat iqtisodiy o'sishining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Bu tizimning markaziy bo'g'ini esa banklar bo'lib, ular moliyaviy resurslarni jalb etish va ularni iqtisodiyotning turli sohalariga yo'naltirish orqali real sektor faoliyatini rag'batlantiradi. Ayniqsa, milliy iqtisodiyotda barqaror o'sishni ta'minlashda bank tizimining roli ortib bormoqda.

Bank tizimi nafaqat moliyaviy vositachilik vazifasini bajaradi, balki pul-kredit siyosati vositalari orqali makroiqtisodiy barqarorlikka erishish, inflyatsiyani jilovlash va investitsiya

muhitini yaxshilashda ham muhim rol o'ynaydi. Xususan, Markaziy bank faoliyati va uning amalga oshirayotgan siyosati iqtisodiy sikllarning yumshatilishida, iqtisodiy faollikning rag'batlantirilishida va moliyaviy muvozanatning ta'minlanishida asosiy omillardan biridir.

O'zbekiston sharoitida ham so'nggi yillarda bank tizimini liberallashtirish, moliyaviy xizmatlar sifatini oshirish va Markaziy bank siyosatini xalqaro standartlarga yaqinlashtirish borasida sezilarli islohotlar amalga oshirildi. Ushbu maqolada bank tizimining iqtisodiy o'sishdagi o'rni, ayniqsa Markaziy bank siyosatining asosiy yo'nalishlari va ularning amaliy ta'siri ilmiy tahlil qilinadi.

Bank tizimi har qanday mamlakat iqtisodiyotining qon aylanish tizimi hisoblanadi. U moliyaviy vositachilik, resurslarni qayta taqsimlash, to'lovlar tizimi va investitsion muhitni shakllantirish orqali iqtisodiy jarayonlarning uzluksizligini ta'minlaydi. Quyida bank tizimining asosiy funksiyalari tahlil qilinadi:

Banklar aholining, korxonalarning va boshqa iqtisodiy subyektlarning bo'sh pul mablag'larini yig'ib, ularni kreditlar ko'rinishida iqtisodiyotning faol sohalariga yo'naltiradi. Bu vositachilik jarayoni orqali ishlab chiqarish hajmi kengayadi, bandlik darajasi oshadi va umumiy iqtisodiy faollik kuchayadi. Ayniqsa, kichik biznes va tadbirkorlikni moliyalashtirishda bank kreditlarining ahamiyati katta.

Banklar jamg'armalarni yig'ib, ularni yuqori samaradorlikka ega loyihalarga yo'naltiradi. Bu iqtisodiyotda resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi. Kapitalning to'g'ri taqsimlanishi esa ishlab chiqarish unumdorligining oshishiga xizmat qiladi. Bank tizimi orqali shakllangan moliyaviy oqimlar iqtisodiyotda ustuvor yo'nalishlarga resurslar taqsimlanishini ta'minlaydi.

Zamonaviy bank tizimi samarali to'lov tizimlarisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Banklar orqali amalga oshiriladigan to'lov va hisob-kitob operatsiyalari iqtisodiy faoliyatning barqarorligi va ishonchliligi uchun zarurdir. Shu bilan birga, banklar mijozlarga qisqa muddatli kreditlar, overdraftlar orqali likvidlik bilan bog'liq muammolarni hal qilishda ham xizmat qiladi.

Markaziy bank har qanday davlatning moliyaviy tizimidagi asosiy regulyator hisoblanadi. Uning siyosati iqtisodiy barqarorlikni saqlash, inflyatsiyani nazorat qilish, milliy valyutaning barqarorligini ta'minlash va moliyaviy tizim ishonchliligini oshirishga qaratilgan. Quyida Markaziy bank siyosatining asosiy yo'nalishlari ko'rib chiqiladi:

Pul-kredit siyosati Markaziy bankning eng muhim vositasidir. Bu siyosat orqali muomaladagi pul massasi va kredit hajmi boshqariladi. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki asosiy foiz stavkasi, majburiy zaxiralar normasi, ochiq bozor operatsiyalari kabi instrumentlar orqali iqtisodiy faollikka ta'sir o'tkazadi. Masalan, foiz stavkasi pasaytirilsa, banklar kreditlash hajmini oshiradi, bu esa investitsion faollikni rag'batlantiradi. Aksincha, stavka oshirilganda iqtisodiy faollik susayadi, inflyatsiya pasayadi.

Milliy valyutaning barqarorligi iqtisodiy ishonch va tashqi savdo faoliyati uchun muhim ahamiyatga ega. Markaziy bank valyuta kursini to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita boshqarish orqali eksport va import oqimlariga ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston so'nggi yillarda erkin

valyuta konvertatsiyasi va bozor mexanizmlariga asoslangan kurs siyosatini joriy qilgan. Bu esa milliy valyutaga nisbatan ishonchni oshirdi.

Markaziy bank moliyaviy tizim ishonchliligini saqlash, banklararo likvidlikni tartibga solish, bank sektorida xavf-xatarlarni boshqarish orqali moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi. Shuningdek, bank nazorati va prudensial me'yorlar orqali tijorat banklari faoliyatini nazorat qiladi. Bu esa moliyaviy inqirozlarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

So'nggi yillarda O'zbekiston iqtisodiyotida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmogda va bu jarayonda Markaziy bankning o'rni muhim ahamiyat kasb etmogda. Ayniqsa, pul-kredit siyosati, bank sektorini erkinlashtirish, valyuta bozorini liberallashtirish orqali iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatildi.

2017-yildan boshlab Markaziy bank faoliyati bosqichma-bosqich xalqaro standartlarga moslashtirila boshladi. Asosiy foiz stavkasining joriy etilishi, erkin valyuta ayirboshlash tizimining tatbiq etilishi va inflyatsion targetlash tamoyilining bosqichma-bosqich joriy qilinishi muhim islohotlar sirasiga kiradi. Masalan, 2020-yildan boshlab Markaziy bank inflyatsiyani maqsadli boshqarishga o'tdi va 2023-yilga kelib inflyatsiya darajasi 10,3 foizdan 8,8 foizgacha pasaytirildi.

Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, 2018–2023 yillar davomida iqtisodiyotga yo'naltirilgan kreditlar hajmi 2 baravardan ko'proqqa oshdi. Xususan, 2018-yilda banklar tomonidan ajratilgan umumiy kreditlar hajmi 105,9 trln so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilda bu ko'rsatkich 270 trln so'mga yetdi. Kreditlar hajmining oshishi, ayniqsa, sanoat, qurilish, qishloq xo'jaligi va xizmatlar sohasining rivojlanishiga turtki berdi. Shuningdek, banklararo foiz stavkasi ham o'zgarib, iqtisodiy faollikni tartibga solish vositasiga aylandi. Markaziy bank asosiy stavkani 14–16% diapazonida ushlab turish orqali inflyatsion bosimni nazoratda saqlab kelmogda. Ushbu ko'rsatkichlar Markaziy bank siyosatining iqtisodiy o'sish jarayoniga bevosita va bilvosita ta'sirini ko'rsatadi. Bank tizimi orqali resurslarning samarali taqsimlanishi va pul massasi ustidan nazorat iqtisodiy muvozanatning saqlanishiga xizmat qilmogda.

Bank tizimi har qanday davlat iqtisodiyoti uchun asosiy tayanch tizimlardan biridir. Uning samarali faoliyati iqtisodiy barqarorlik va o'sishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Xususan, moliyaviy vositachilik, kapitalni jamlash va to'g'ri taqsimlash, to'lov tizimlarini boshqarish orqali banklar iqtisodiy faollikni qo'llab-quvvatlaydi. Markaziy bank esa bu tizimning yuragi sifatida pul-kredit siyosatini amalga oshirish, valyuta kursini boshqarish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash orqali makroiqtisodiy muvozanatni saqlashga xizmat qiladi. O'zbekiston misolida ko'rilganidek, so'nggi yillarda olib borilgan islohotlar, ayniqsa pul-kredit siyosatining takomillashuvi, iqtisodiyotning turli sohalariga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatmogda. Statistik ma'lumotlar banklar faoliyatining real iqtisodiy o'sishga xizmat qilayotganini ko'rsatmogda. Kreditlar hajmining ortishi, inflyatsiya darajasining pasaytirilishi va bank sektorining modernizatsiya qilinishi natijasida iqtisodiy taraqqiyotga zamin yaratilmogda. Shunday qilib, iqtisodiy o'sishni ta'minlashda bank tizimi,

ayniqsa Markaziy bankning puxta va barqaror siyosati hal qiluvchi ahamiyatga ega ekani isbotlandi

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki. (2023). "Pul-kredit siyosati va inflyatsiya." Markaziy bank hisobotlari.
2. Shumskaya, I. A., & Ivanov, P. N. (2021). "Bank tizimi va iqtisodiy o'sish: teoretik va amaliy asoslar." Moliyaviy tahlil jurnali, 15(2), 45-59.
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi. (2022). "Iqtisodiy ko'rsatkichlar: Yillik hisobot." O'zbekiston Respublikasi Statistika hisobotlari.
4. Islomov, K. F. (2022). "O'zbekiston iqtisodiyotida Markaziy bank siyosatining ta'siri." Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, 34(4), 98-112.